

Brocki, Zygmunt

"Materiały do dziejów tkaniny staroruskiej. Terminologia źródeł pisanych", Andrzej Poppe, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/2, 387-388

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

z 1606 r. jest jedną z późniejszych, pierwsze bowiem wydanie *Pratica manuale di Artigleria* ukazało się w Wenecji w 1586 r. Frankfurckie wydanie pracy Diega Uffana z 1614 r. jest przekładem oryginału, który pod tytułem *Trattado della Artilleria* ukazał się o rok wcześniej w Brukseli, ponadto zaś w bibliografii T. Nowaka trzy wydania dzieła (w tym jedno polskie z 1643 r.) stanowią tylko część wielu edycji tej znanej pracy.

Oczywiście autor książki popularnej (choć książka T. Nowaka pretenduje, i słusznie, do rangi opracowania naukowego) nie jest obowiązany do zapoznania się w sposób wyczerpujący z zagraniczną literaturą przedmiotu, znajdującą się poza określonym tematem książki. Ale, z drugiej strony bez tych danych trudno chyba ocenić wartość dzieł takich autorów polskich, jak Siemienowicza czy Naronowicza-Narosińskiego.

Wiadomości uzupełniające i źródła zamieścił T. Nowak w licznych przypisach, brak w nich jednak na ogół przeliczeń dawnych jednostek miar na dzisiejsze.

Bardzo pozytywnie należy ocenić styl książki oraz materiał ilustracyjny; szkoda tylko, że ryciny przerysowane z dzieła Uffana, przedstawiające transport łodzi (ryc. 14 i 15), zatraciły wraz z paru szczegółami wdzięk oryginalnej ryciny.

Pomimo tych usterek książka T. Nowaka na pewno wzbogaca polskie piśmiennictwo poświęcone historii techniki wojskowej.

Jerzy Piaskowski

Andrzej Poppe, *Materiały do dziejów tkaniny staroruskiej. Terminologia źródeł pisanych*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław—Warszawa—Kraków 1965, ss. XV + 60.

Jako t. 24 „Studiów i Materiałów z Historii Kultury Materialnej” (t. 5 „Studiów z Dziejów Rzemiosła i Przemysłu”), publikacji Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, ukazała się nowa praca autora wydanych przed kilku laty *Materiałów do słownika terminów budownictwa staroruskiego X—XV w.* (Wrocław 1962).

Zadaniem obecnie omawianej pracy Poppego jest skatalogowanie i interpretacja śladów staroruskiej produkcji tekstylnej, zachowanych w źródłach pisanych. Badania staroruskiej tkaniny prowadzone są drogą analizy technologicznej masowego materiału archeologicznego, nie wyłącza to jednak potrzeby odwoływania się — jak pisze autor (s. V) — do źródeł pisanych (i etnograficznych), to zaś nie może obyć się bez śledzenia danych językoznawczych, bez uwzględniania etymologii terminów i ich strony semantycznej.

Materiały do dziejów tkaniny staroruskiej skonstruowane są w formie słownika. Zawiera on 58 haseł — nazw rzemieślników, narzędzi, surowców, tkanin i innych wyrobów włókienniczych notowanych w źródłach, zasadniczo z X—XV w. Każde hasło składa się z dwóch części: 1) wyboru tekstów źródłowych zawierających dany termin, 2) komentarza; komentarz to: a) interpretacja treści historycznych zawartych w cytowanych tekstach, b) dane językowe — etymologia i materiały leksykalne z XVI—XIX w. Niektóre hasła są bardzo obszerne, np. hasło *wotoła* obejmuje 10 szpalt (ss. 5—10). Wyrazy hasłowe, teksty źródłowe i tytuły prac rosyjskich, na które się autor powołuje w komentarzach, podane są grażdanką, tytuły natomiast wydawnictw, z których pochodzą cytowane teksty — są podane w tłumaczeniu na język polski.

W indeksie autor umieścił terminy stanowiące główny przedmiot badań i wybrane dalsze terminy, głównie staroruskie, które się znalazły w komentarzach (inna sprawa, że warto byłoby w indeksie umieścić wszystkie występujące w pracy terminy, np. z hasła *wotoła*: staropol, tol, lot, wadmals, est. wadmal itd. itp.). Ogółem indeks zawiera przeszło 130 haseł.

Zamieszczony na czele pracy (ss. XIII—XV) wykaz literatury jest wykazem tylko publikacji częściej cytowanych w pracy. Obejmuje 45 pozycji. Wstęp (ss. V—VII) w całości przetłumaczony jest na język rosyjski (ss. VIII—XI). Nadto w języku francuskim dano krótką notę informacyjną o pracy.

Zygmunt Brocki

Guy Beaujouan, *L'interdépendance entre la science scolastique et les techniques utilitaires (XIIe, XIIIe et XIVe siècles)*. W serii *Université de Paris. Les Conférences du Palais de la Découverte. D (Histoire des sciences)* nr 46. Librairie du Palais de la Découverte, Paris 1957, ss. 20.

Tenże, *Motives and Opportunities for Science in the Medieval Universities*. W zbiorze prac: *Scientific Change* [...]. Pod redakcją A. C. Crombiego. Heinemann Educational Books Ltd, London 1963, ss. 219—236*.

Lektura prac znanego specjalisty historii nauki średniowiecznej, pracownika Archives de France w Paryżu Guy Beaujouana, budzi rozliczne refleksje wynikające z twórczego charakteru i bogatej zawartości tych publikacji. Lektura *L'interdépendance entre la science scolastique et les techniques utilitaires* oraz *Motives and Opportunities* wzbudziła u mnie refleksje na temat związku teorii z praktyką w średniowieczu. Toteż zanim przejdę do uwag bezpośrednio dotyczących pewnych twierdzeń i poglądów Beaujouana, chcę naszkicować, na marginesie prac tego autora, kilka wybranych problemów istotnych dla historii myśli naukowej w średniowieczu, które zresztą stanowią tło również i jego rozważań.

*

W XIII stuleciu — po wielowiekowym prawie całkowitym zasklepieniu się myśli badawczej w teoretycznych rozważaniach filozoficzno-teologicznych — zaczynają dochodzić do głosu tendencje zwiastujące narodziny nowych kierunków i sposobów myślenia. Dotychczas zainteresowanie światem przyrody, zresztą nie nazbyt żywe, było — jak słusznie zauważył swego czasu E. Gilson — w przeważającej mierze wywołane chęcią znalezienia symboli moralnych, ilustrujących i tłumaczących prawdy religijne. Symbolika ta często łączyła się z magią i astrologią. Ale począwszy już od XII w., pod wpływem rozmaitych czynników następuje zmiana w charakterze zainteresowań; symbole moralne powoli zanikają w ówczesnych interpretacjach świata przyrody i zachodzących w nim zjawisk, ustępując miejsca ekspozycji przyczyn naturalnych, dalekich od ingerencji władz nadprzyrodzonych.

Zwrot ku przyrodzie pociąga za sobą konieczność zastosowania nowych metod w twórczej pracy intelektualnej. Tworzą się nowe pojęcia, stare zaś nabierają nowej treści, w której odbija się coraz żywiej zarysowujący się związek myśli teoretycznej z praktyką. Najplastyczniej może uwydatnia się to na przykładzie pojęcia doświadczenia zmysłowego. Przyjmowane ono było nawet przez takich mistyków i teologów, jak św. Bonawentura, ale rozumiane w tym wypadku najczęściej wyłącznie genetycznie: po prostu jako pierwszy szczebel w procesie poznania, który zaczyna się od postrzeżeń zmysłowych. Dla nas jednak szczególnie interesujące będzie rozpowszechnianie się innej treści tego pojęcia: doświadczenia zmysłowego rozumianego w sensie planowego postrzegania, obserwacji pomyślanej nie tylko genetycznie, ale również metodologicznie, a więc takiej, która nie tylko dokonywa się żywiołowo i bezustannie w ramach porządku poznawczego człowieka, ale która także powinna być dokonywana świadomie dla prawidłowego wyjaśniania zjawisk przyrody. Tak właśnie rozumiane doświadczenie to jedno ze znamion nadchodzących przemian. Początko-

* Por. notatkę bibliograficzną o publikacji *Scientific Change* [...] w „Kwartalniku” nr 3—4/1964, ss. 407—408.